

NGUNDHAKAKE KAPRIGELAN NULIS SANDHANGAN AKSARA JAWA
SISWA KELAS VII A MTS NEGERI PARE
KANTHI MEDIA FLASH

Masruroin Nurkhotimah, Latief Nurhasan, M. Pd.

Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa)

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Surabaya

masruroin_n@yahoo.co.id

ABSTRAK

Panliten ngenani perkara kang njalari pasinaon basa Jawa ngenani nulis sandhangan aksara Jawa durung maremake. Saliyane kagiyatan siswa isih kurang kang diweruhi saka anane pasinaon kang mangkono-mangkono wae. Guru uga durung tenanan anggane nganggo sarana kanggo nyampekake materi pasinaon. Kanggo ngundhakake pasinaon basa Jawa ing kelas VII A MTs Negeri Pare panliti migunakake medhia flash aksara Jawa ing pamulangan. Kanthi medhia iki siswa bisa sarana langsung ndeleng lan mraktekake kepriye panulisan sandhangan aksara Jawa. Media flash sing digawe ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa iki kalebu minangka cara kang ngasilake utawa mbabarake pasinaon kanthi nganggo sawernane sumber kang abasis *mikro-prosesor*. Saka media iki dipikolehi seserepan utawa pasinaon kang kasimpen ing wujud dhata *digital*, ora mung tulis lan gambar. Werna aplikasi canggihe komputer iki ing pasinaon misuwur kanthi *computer-assisted instruction* utawa pasinaon kanti pitulungan komputer. Tampilane bisa dideleng saka cara nyuguhake pasinaon kanthi pira-pira set (*tahap*), gladhen kanggo nulung para siswa ngaweruhi seserepan kang sadurunge, dolanan lan latian uga kawruh liya kang bisa menehi pambiji tambah.

Undheran ing panliten iki yaiku “Kepriye tumindake siswa kelas VII A MTs Negeri Pare, keaktifan guru lan undhake kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kanthi *media flash*?” Ancase panliten iki kanggo ngundhakake kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa kelas VII A MTs Negeri Pare kanthi media flash. Panliten iki nganggo rong siklus. Saben siklus duweni tahap ancangan, kalakon, observasi lan refleski. Paraga panliten iki siswa lan guru basa Jawa kelas VII A MTs Negeri Pare. Nganggo cara analisis kualitatif lan deskriptif.

Saka asil panliten diweruhi manawa : (1) Kaprigelan guru ing siklus I nduweni pambiji 75 kalebu cukup, ing siklus II nduweni pambiji 93 kalebu apik banget. (2) Kagiyatan siswa ing siklus I duweni pambiji kalebu 71 cukup, ing siklus II duweni pambiji 85 kalebu apik. (3) Kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa ing siklus I duwe pambiji rata-rata 79 kalebu cukup, ing siklus II duwe pambiji rata-rata 89,6 kalebu apik. (4) Katuntasan klasikal siswa siklus I mung 60 % lan ing siklus II mundhak dadi 84 %. Dudutan panliten iki yaiku kanthi media flash bisa nikelake kaprigelan guru ing pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa, Kaprigelan siswa kelas VII A ing babagan nulis sandhangan Aksara Jawa bisa mundhak, Sahingga media flash bisa ngudhakake kaprigelan guru lan siswa ing pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa.

PURWAKA

Lelandhesane Panliten

Kaprigelan nulis aksara Jawa kalebu sawijine kaprigelan kang ngungkal kalimpitan siswa ing apalan. Gladhen ing pasinaon nulis aksara Jawa guru lan siswa diajak supaya *kreatif* kanthi nganggo werna-werna cara. Guru ora mung minangka siji-sijine sumber sinau kanggo siswa lan guru ora mung minangka panggladhi kang ngatur sakabehe pamulangan ing kelas. Manut panemu kang sasuwene iki, guru minangka *konseptor*, *fasilitator*, *motivator* lan *evaluator* kanggo siswa. Sahingga siswa kang kudu sregep lan taberi ing kagiyatan pasinaon.

Adhedhasar panemu kang wis kalakon, mligine kanggo siswa kelas VII A MTs Negeri Pare Kabupaten Kediri ngenani nulis aksara Jawa. Kaprigelane siswa isih asor, kabukti saka asil test

kang dileksanani meh 60 % siswa duwe biji 60, kamangka pelajaran Basa Jawa ing kelas VII KKM kang ditetepake madrasah 78. Saka panemune panliti bisa diandharake Manawa ana pira-pira perkara kang njalari siswa rumangsa kangelan ing babagan nulis aksara Jawa antarane liya: angele siswa anggane ngapalake aksara Jawa, media kang dianggo guru sasuwene iki kalebu iku-iku wae (*monoton*), ing pamulangan cara kang dienggo guru sasuwene iki migunakake metode *ceramah*, sahingga pasinaon mung mligi *saarah*. Saliyane iku guru uga migunakake buku teks lan Lembar Kerja siswa minangka gladhen. Kahanan sing kaya mangkene njalari akeh siswa isih tetep rumangsa kangelan ing babagan nulis aksara Jawa.

Saka jlentrehan kasebut panulis ndudut Manawa dibutuhake anane *inovasi* ing rerangkening pamulangan nulis aksara Jawa supaya luwih

digatekake dening siswa. Kanthi pamikir kasebut panliti milih media flash minangka sarana kanggo nikelake kaprigelan nulis aksara Jawa.

Mangsa saiki akeh pasinaon kang nganggo sarana komputer. Komputer kalebu minangka cara kang ngasilake utawa mbabarake pasinaon kanthi

pitulungan komputer. Tampilane bisa dideleng saka cara nyuguhake pasinaon kanthi pira-pira set (*tahap*), gladhen kanggo nulung para siswa ngaweruhi seserepan kang sadurunge, dolanan lan latihan uga kawruh liya kang bisa menehi pambiji tambah.

Ana pira-pira *software* kang digawe, bisa arupa *power point* kang ngasilake slide materi kang gilir gumanti. Nanging ing panliten iki panliti migunakake multimedia sing arupa *file flash* kang sinebut *adope flash* utawa *multimedia macromedia flash*.

Undherane Panliten

Adhedasar lelandhesan panliten ing dhuwur, masalah kang diadhepi dening guru lan siswa ing kelas VII A MTs Negeri Pare yaiku para siswa kurang prigel sajrone nulis aksara Jawa, proses apadene asil pasinaon kang digayuh siswa isih durung cunduk klawan apa kang ditemtokake. Kanthi jlentrehan masalah kasebut undherane panliten iki yaiku:

- (1) Kepriye keaktifan guru ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa siswa kelas VII A MTs Negeri Pare nganggo *media flash*?
- (2) Kepriye tumindake siswa kelas VII A MTs Negeri Pare sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kanthi *media flash*?
- (3) Kepriye undhake kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa kelas VIIA MTs Negeri Pare kanthi *media flash*?

Ancase Panliten

Adhedasar rumusan perkara ing dhuwur, guru ngupayakake undhakan kawasisane siswa sajrone nulis aksara Jawa kanthi *media flash*. Panliten iki nduweni panuju kanggo:

1. Ngandharake keaktifan guru ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa siswa kelas VII A MTs Negeri Pare nganggo *media flash*.
2. Ngandharake tumindake siswa kelas VII A MTs Negeri Pare sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kanthi *media flash*.
3. Ngandharake undhake kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa kelas VIIA MTs Negeri Pare kanthi *media flash*.

Hipotesis Tumindake Panliten

Adhedasar andharan kasebut, kasusun hipotesis tumindak ing panliten iki yaiku kanthi migunakake *medhia flash* aksara Jawa siswa kelas VII A MTs Negeri Pare bisa ngundhakake kaprigelan

nganggo sawernane sumber kang abasis *mikro-prosesor*. Saka media iki dipikolehi seserepan utawa pasinaon kang kasimpen ing wujud dhata *digital*, ora mung tulis lan gambar. Werna aplikasi canggihe komputer iki ing pasinaon misuwur kanthi *computer-assisted instruction* utawa pasinaon kanti

guru ngolah pamulangan, ngundhakake kagiyatan siswa lan kaprigelan siswa ing nulis sandhangan aksara Jawa.

Paedahe Panliten

Panliten iki diajab bisa menehi paedah, kayata :

- (1) Tumrap guru supaya bisa ngundhakake kompetensi guru sajrone ngrembakakake pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kanthi *media flash*.
- (2) Tumrap siswa supaya bisa nikelake kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa kanthi *media flash*.
- (3) Tumrap sekolah supaya bisa nambah sumbering pasinaon basa Jawa kanthi *efektif, interaktif* lan nyenengake.

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Panliten Sadurunge Kang Saemper

Panliten kapisan yaiku ngenani media animasi flash aksara Jawa kanthi irah-irahan *Pengembangan Media Animasi Flash Sajrone Ngundhakake Kawasisan Nulis kombinasi Pasangan Aksara Jawa Siswa Kelas VII SMPN 1 Pagerwojo Tulungagung Taun Ajaran 2012/2013*. Dening Endah Agustina, mahasiswi Kang ditindakake dening Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa) Universitas Negeri Surabaya. Panliten kuwi nuduhake kaefektifane media animasi flash sajrone ngundhakake kawasisan nulis aksara Jawa siswa. Wiwit saka proses pangrembakan, kuwalitas kang diolehi saka validasi media, asil ujii coba lapangan lan respon siswa. *Medhia flash* minangka sawijine inovasi kanggo ndandani proses pamulangan kasebut.

Panliten kapindo yaiku panliten kanthi irah-irahan *Pengembangan Medhia Games Flash "How Wans To Be A Siaja" Kanggo Ngundhakake Kawasisan Nulis Ukara Nganggo Sandhangan Wyanjana Tumrap Siswa Kelas VII SMPN 1 Gondang, Mojokerto Taun Ajaran 2013/2014*. Dening Ira Mariyon sawijine mahasiswi Jurusan Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa) Universitas Negeri Surabaya. Ing sajrone panliten iki ngandharake respon siswa tumrap panganggane *medhia game flash medhia* pasinaon nulis aksara Jawa. Tumrap para siswa kanthi nindakake proses sinau nganggo teknik anyar bisa nambahi kawruh ngenani alternative *medhia* pasinanon tumrap guru katilik saka bijine siswa sing ngluwihi KKM bisa mangaribawani tumrap kuwalitase sekolah. Panlitene Ira Mariyon kang mujudake panliten pengembangan iki digunakake

kanggo ngasilake produk tartamtu lan nguji evektifitase produk.

Panliten iki bakal ngrembug ngenani pangetrepe medhia flash sajrone ngundhakake kaprigelane siswa ing babagan nulis sandhangan Aksara Jawa.

Pasinaon Nulis Aksara Jawa ing Kelas VII A MTs Negeri Pare

Kaprigelan basa kang kudu diwulangake marang para siswa yaiku nyemak, micara, maca lan nulis. Ing antarane ketrampilan basa iku mau sing dirasa angel tumrap siswa yaiku ketrampilan nulis. Jalaran ketrampilan nulis mbutuhake ketrampilan liyane kayata nyusun angen-angen utawa tembung-tembung kang trep sajrone ukara kang becik banjur ngrakit utawa nata ukara-ukara iku mau dadi paragraf. Saliyane iku nulis uga mbutuhake gladhen utawa latihan-latihan kang tanpa kendhat nganti bisa nulis kanthi becik lan trep. Ketrampilan nulis prelu banget diwulangake marang para siswa supaya duwe kawasisan ngesokake uneg-uneg utawa ide lan pangrasa kanggo memikir lantip.

Pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa kelas VII ing panliten iki para siswa dituntun kanthi prilaku mantep, jujur, kreatif lan tanggung jawab bisa mahami kaidah panulisan teks aksara Jawa, nulis ukara sederhana nganggo sandhangan aksara Jawa, lan bisa menahi pambiji tumrap panulisan sandhangan aksara Jawa kang bener. Kanggo nyengkuyung pamulangan kasebut para siswa diwenahi materi arupa kaidah panulisan sandhangan swara, sandhangan panyigeg wanda lan sandhangan wyanjana uga diwenahi soal kanggo gladhen minangka evaluasi.

Kaprigelan Nulis

Manut Suparno lan Yunus (2007:5), nulis kalebu kegyatan nyampekake pesen utawa sawung klawan basa tulis. Nulis uga kagyatan kang ngasilake tulisan sing gunane minangka sarana komunikasi ora langsung. Kaprigelan nulis ora bisa teka kanthi dumadakan, ananging mawa tumindak kang langsung lan uga anane rangsangan saka lingkungan sakupenge supaya kagyatan nulis bisa lancar.

Manut Tarigan (2008: 24-25), tujuan saka pamulangan nulis antarane liya: 1) menahi utawa muruki, 2) ngantepake utawa meksa, 3) nglipur utawa nyenengake lan 4) medharake utawa njlentrehake pangrasa lan panemu kang sigrak. Kagyatan nulis iki angel dilakoni amarga prelu anane ngulinakake dhewe. Nulis ora mung butuh pamikiran nanging uga katenangan jiwa kang kekarone mbutuhake proses. Ing sajrone proses pamulangan, siswa bakal sering diajak nglakoni kagyatan nulis. Kanthi nulis siswa bakal kalatih nyusun pamikir lan panemu sarana runtut, sistematis lan masuk akal. Ing kene tugase guru winates mbimbing lan ngarahake wae.

Nulis Sandhangan Aksara Jawa

Pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa bisa kaperang ing sandhangan swara, sandhangan panyigeg wanda lan sandhangan wyanjana. Jlentreh kaya mangkene:

1) Sandhangan swara

Aran	Wujud	Tuladha
Taling (vokal e)	ꦱ-----	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲ
Taling tarung (Vokal o)	ꦱ----- 2	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ
Wulu (vokal u)	----- 3	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ
Pepet (vokal e)	----- 4	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ
Suku (vokal u)	--- 5	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ

2) Sandhangan Panyigeg wanda

Aran	Wujud	Tuladha	Macane
Layar (paten r)	-----	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	Mekar
Cecak (paten ng)	--- ---	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	Kacang
Wignyan (paten h)	----- 3	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	Wayah
Pangkon (mateni aksara sing mburi dhewe/ ngganteni tanda koma)	----- 1	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	Bakul

3) Sandhangan Wyanjana

Aran	Wujud	Tuladha	Macane
Cakra_ra	---,	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	pakra
Keret_re	---,	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	sregep
Pengkal_ya	--- 1	ꦱꦲꦭꦲꦭꦲꦭꦲ	kyai

Medhia Pembelajaran

Tembung media asale saka basa Latin lan kalebu jamak saka tembung medium kang tegese perantara utawa pengantar. Tembung medoe yaiku perantara utawa pengantar pesen saka kang ngirim tumrap kang dikirim. (Sadiman, dkk. 2008:6)

Pembelajaran yaiku usaha-usaha kang wis dirancang ing sawernane sumber-sumber pasinaon supaya dumadi proses sinau. Sahingga media pembelajaran yaiku sawijine perantara kanggo nyalurake pesen saka pangirim menyang kang diwenehi kiriman sarana usaha kang wis direncanakake sajrone pira-pira sumber pasinaon supaya dadi proses sinau.

Dasar kanggo pamikir milih medhia antarane liya nduweni karep ndemonstrasake, rumangsa akrab klawan medhia kasebut. Pengin menèhi gambaran utawa jlentrehan kang luwih nyata lan rumangsa manawa medhia bisa nindakake luwih saka apakang ditumindakake, kayata kanggo narik kawigatene siswa, kanggo nggukah karepe siswa lan bisa ningkatake gregete siswa ing pasinaon. Sahingga dhasar pamilihe medhia yaiku bisa kanggo nyukupi kabutuhan utawa ngruket ancas kang dikarepake utawa ora. Nanging ana pira-pira babagan kang njalari penting orane sawijine medhia yaiku babagan kang gayut klawan ancas instruksional kang bakal digayuh siswa, karakteristik siswa, sawernane rangsangan pasinaon kang di karepake (pangrungu, pandeleng, panggerak, lsp.), kahanan lingkungan lan ambane jangka kang bakal diayahi (Sadiman, 2008: 84)

Manut profesor Ely ing (Sadiman, 2008: 86) pamilihe medhia sayogyane ora uwal saka konteke. Media iku sawernaning piranti saka sistem instruksional sakabehe. Mula sanajan ancas lan isine wis diweruhi nanging faktor liya kayata strategi pamulangan, organisasi klompok pasinaon, kacucupane wektu lan sumber uga carane menèhi pambiji kudu dipikirake. Ing babagan iki Dick lan Carey (Sadiman, 2008: 86) njlentrehake Manawa saliyané kacundukan klawan pasinaon ana patang factor manèh sing dipertimbangake sajrone milih medhia. Sepisan anane sumber panggonan, yaiku nalika medhia kasebut ora ditemokake ing took bisa gawe dhewe. Kapindo nalika tuku utawa gawe dhewe ana ora dhana lan tenaga kang menèhi fasilitas kuwi. Katelu gayut klawan kaluwesan, kapraktisan lan kaawetane medhia kasebut ing wayah kang suwe. Kapapat efektifase biaya ing wektu kang dawa.

Medhia Flash Aksara Jawa

Aksara Jawa minangka tinggalane mbah buyute wong Jawa kang luhur lan ora bisa kaetung mawa dhuwit. angka upaya melu njaga tinggalan budaya iku mau , sawijine medhia pamulangan ngenani aksara Jawa bisa disajekake klawan manfaatake teknologi computer kanthi multimedia interaktif. Sawijine perangkat lunak kang banget nyengkuyung ing babagan iku mau yaiku kanthi migunakake medhia flash. Ancase migunakake medhia iki ing pamulangan yaiku kanggo mbantu pasinaon nulis aksara jawa. Kang isine crita sejarah aksara Jawa ing Crita Ajisaka, aksara legena klawan sandhangan, aksara murda, aksara swara, aksara rekan, angka Jawa, tanda waca sarta evaluasi kang dikembangake kanthi medhia flash.

Manfaat sing dikarepake saka anane medhia iki yaiku kanggo donyaning teknologi medhia flash kalebu teknologi medhia pamulangan kang interaktif. Kanggo donyaning pendhidhikan medhia flash aksara Jawa bisa dadi panambah, refrensi medhia kang ora mboseni. Kanggo donyaning kabudayan menèhi kontribusi apik ing upaya nglestarekake panulisan aksara Jawa kanthi multimedia. (Abdur Rahman, 2007: Abstract)

Adope flash kang sadurunge sinebut Macromedia flash iku sawijine perangkat lunak computer produk unggulan saka *adope systems*. Digunakake kanggo gawe nggambar vector utawa animasi gambar. Asil saka piranti iki yaiku *file extension swf*. Manut Dhanta (2007:10), *adope flash* iku sawijine program kang di tuduhake kanggo para desainer lan programmer kanggo ngrancang animasi , gawe kaca web, presentasi bisnis lan pamulangan. Kaluwihane medhia iki 1) flash ngasilake file kang ringkes, sahingga gampang dibukak lan ora nunggu wektu suwe kanggo loading, 2) bisa gawe animasi gambar kang njalagi pira-pira gambar bisa obah, 3) flash bisa minangka sarana film interaktif, 4) flash nduweni alat kanggo ngowahi warna lan ngowahi objek gambar, 5) nduweni efek animasi layer masking lan 6) bisa kanggo slide show animasi.

Kaluwihan medhia flash ing sajrone pasinaon nulis aksara Jawa yaiku bisa narik kawigatene siswa lan nuwuhake rasa seneng tumrap pamulangan amarga medhia flash durung tau dienggo ing proses pamulangan sadurunge. Pamulangan sadurunge mung migunakake sarana buku lan papan tulis.

Saliyané duweni kaluwihan medhia *flash* uga duweni kapitunan yaiku program flash ora bisa nyimpen file kang akeh kanggo ditampilake. Piranti ing sajrone system flash winates sahingga dibutuhake program liya kanggo njangkepi. Ing sajrone nganggo medhia flash mbutuhake ketelitian , amarga yen salah nutul format kudu maleni manèh saka kawitan lan sing salah ora bisa langsung diganti sanalika.

METODHE PANLITEN

A. Subjek, Papan Panggonan lan Wancine Panliten

1. Subjek Panliten

Subjek utawa papan panliten iki ditindakake ing MTs Negeri Pare tumrap siswa kelas VII A. Jalaran ing kelas kasebut nandhang masalah sajrone pasinaon nulis, mligine nulis sandhangan aksara Jawa. Cacahe siswa ana 30, kedadayan saka siswa putra 11 lan siswa putri ana 19.

2. Papan Panggonane Panliten

Papan panliten iki dianakake ing kelas VII A MTs Negeri Pare kang dumunung ing dalan Stadion Canda Bhirawa no. 01 Pare, Kecamatan Pare Kabupaten Kediri. MTs Negeri pare iki papan dumununge ana satengahe kutha Pare. Panggonane strategis,

diapit pira-pira sekolahan kayata ing sisih kidul, mepet klawan SMP Negeri 2 pare, sisih kidul kulone ana SMA negeri 1 pare, sisih kulone pas ana TK Tauladan Pare, dene sisil elor kira-kira 200an meter ana SDN Tulungrejo IV. Saka perangan wetan sabubare dalan gedhe mapan Stadion Canda Bhirawa Pare.

3. Wancine Panliten

Panliten Tindakan Kelas iki katindakake ing wulan nganti Nopember ing semester gasal taun ajaran 2015/2016. Panliten ditindakake sajrone rong siklus, kang saben siklus mung sapatemon. Ing siklus kapisan para siswa diwenahi pretest kanggo ngaweruhi kabisane ing babagan nulis sandhangan aksara Jawa, nyinau Sandhangan swara lan sandhangan panyigeg wanda kanthi *media flash*. Ing siklus kapindo para siswa nyinaoni nulis sandhangan wyanjana kanthi *media flash* lan pungkasan para siswa diwenahi post test kanggo ngaweruhi kaprigelane siswa ing nulis ukara nganggo aksara Jawa. Wondene jadwal tumindake panliten kaya ing ngisor iki:

Tabel 3.1

Rancangan Waktu lan Jinis Kagiatan Panliten

No.	Dina lan Tanggal	Kang ditindakake
1.	Jumat, 6 Nopember 2015	Patemon siklus 1
2.		Refleksi patemon siklus 1
3.	Jumat, 13 Nopember 2015	Patemon siklus 2
4.		Refleksi patemon siklus 2
5.		Ngolah Dhata

B. Prosedhur Panliten

Sajrone panliten iki panliti bakal nindakake klawan rong siklus. Saben sasiklus ditindakake ing sapatemon kanthi wayah 2 x 40 menit. Tataran kang diayahi yaiku : 1) ngrancang tumindak, 2) Ngleksanakake rancangan, 3) ngadakake pengamatan utawa observasi lan 4) refleksi.

Tumindake panliten kang ditindakake ing kelas VII A MTs Negeri Pare ing siklus I yaiku:

1. Rancangan Panliten

Panliten iki bakal katindakake nganggo daur ulang siklus manut panemune Kemmis lan Taggart (Sugiarti, 1997:6) kang ngemot rencana (*planning*), ngleksanani tumindak (*action*), ngamati (*observation*) lan refleksi (*reflection*). Alur pasinaon kasebut katudohake kanthi rong siklus, kang saben sawuse sasiklus dianakake *refleksi* kanggo ngaweruhi kang pengin digayuh dening panliti. Nuli dianakake siklus kaloro sahingga pangrembakane karantam kaya panemune Arikunto (2010:132)

Rancangan tumindake panliten kajlentrehake manawa saben sasiklus katindakake ing sapatemon

utawa rong jam pelajaran. Dadi manawa migunakake rong siklus ateges ana rong patemon utawa patang jam pelajaran. Sadurunge ngenekake panliten, panliti nindakake proses observasi ing pamulangan. Sajrone nindakake panliten bisa kajlentrehake manawa panliti bebarengan guru makarya (kolaborator) nganakake sarasehan (diskusi) kanggo nemtokake masalah kang ana ing kelas VII A MTs Negeri Pare sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa. Sawise iku banjur golek lan netepake pilihan cara kanggo ngundhakake kawasisan siswa sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kasebut. Saliyane nganakake sarasehan/diskusi guru panliti uga nganakake pretest.

Saka asile diskusi, sawise ditemokake apa kang dadi sebab utawa jalaran endheke kawasisane siswa sajrone nulis aksara Jawa, lan cara kang wis dipilih lan ditetepake, guru panliti lan guru kolaborator ngrancang skenario tumindake pasinaon gawe ukara sederhana ing aksara latin supaya disalin nganggo aksara Jawa. Skenario mau katulis ana ing Rencana Pelaksanaan Pembelajaran (RPP). Supaya tumindake pasinaon lancar lan bisa mikolehi, guru uga nyiyapake materi lan piranti panyengkuyung liyane kang dibutuhake. Piranti kang digunakake ing siklus iki yaiku teks tembung lan ukara sederhana.

Saliyane iku guru panliti lan kolaborator uga nyiyapake piranti instrumen kanggo niliti tumindake pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa iki, sarta kanggo ngukur kprigelane siswa sajrone nulis aksara Jawa sawise dicakake medhia flash aksara Jawa ing siklus I. Instrumen kang digunakake arupa tembung lan ukara sederhana, lembar pengamatan, lembar cathetan lapangan, lembar kerja siswa sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa.

2. Nindakake Panliten

Siklus I iki ditindakake sajrone sapatemon sing wektune 2 X 40 menit. Pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa nganggo *medhia flash* katindakake kaya rancangan kang wis ditemtokake. Luwih dhisik guru ngajak para siswa mangreteni bab aksara Jawa kanthi pitakonan lan diskusi mligine kang gegayutan karo tata tulise aksara Jawa. Sawise siswa ngreti bab carane nulis aksara Jawa, sabanjure guru panliti nerangake bab medhia sing arep dianggo sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa, yaiku medhia flash. Guru nerangake bab tata tulise aksara Jawa lan kepriye carane nulis sandhangan aksara Jawa sing bener. Supaya siswa luwih gamblang lan ngreti, guru menehi tuladha tembung ing aksara latin nuli kasalin ing aksara Jawa.

Sabanjure, guru ngedum latihan utawa LKS marang siswa. Siswa diutus nyalin teks kang cumawis. Siswa diajak nyalin nganggo aksara Jawa kanthi bener. Sawise ukara gladhen mau rampung salin kanthi bener, siswa diutus nulis gladhen sabanjure nganti jangkep. Sajrone siswa nggarap, guru menehi pambiyantu marang siswa kang mbutuhake, uga ngamati apa wae kang ditindakake siswa. Sawise rampung siswa diprayogakake niliti

maneh asile garapane, mbok menawa ana sing perlu dibenerake maneh. Yen dirasa wis rampung tenan, siswa ngumpulake garapane.

3. Observasi

Sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa guru panliti lan guru kolaborator niti kahanan pasinaon, yaiku babagan prilaku lan keaktifane siswa, reaksi siswa tumrap pasinaon nulis aksara Jawa nganggo medhia flash lan tumindak keaktifane guru.

4. Refleksi

Sawise tumindake siklus I, adhedhasar asile pengamatan guru panliti lan guru kolaborator banjur nganakake dhiskusi ngrembug babagan : proses pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa nganggo medhia flash sing mentas katindakake, masalah lan bab-bab kang ngrerendheti sing tuwuh sajrone proses pasinaon. Asile diskusi dicathet dening guru panliti saperlu kanggo nemtokake masalah kang perlu didandani lan dibeciki. Bab iki diperlokake kanggo nemtokake tumindake pasinaon ing siklus sabanjure utawa siklus II. Isi refleksi ana telung werna, yaiku babagan kang wis bisa kagayuh, babagan kang durung bisa kagayuh lan nemtokake tindak lanjut kanggo ngrancang siklus sabanjure.

2. Siklus II

Siklus sing kapindho iki katindakake sapatemon (2 X 40 menit) kaya ing siklus I. Sadurunge nindakake siklus II guru nyiapake RPP kanggo tumindake siklus II lan nyiapake piranti-piranti kang dibutuhake ing pasinaon, kaya kang lumaku ing siklus I.

Sadurunge nindakake pasinaon, adhedhasar asil pasinaon siklus I, guru menehi pambiji tumrap garapane siswa, sarta ngajak siswa diskusi sedhela gegayutan karo bab sing angel kang dialami siswa sajrone pasinaon. Sabanjure guru miwiti pasinaon kaya kang ditindakake ing siklus I. Guru ngedum teks aksara latin utawa LKS. Siswa nggarap kanthi titi lan bener. Yen wis rampung banjur siswa ngumpulake garapan.

Guru panliti lan guru kolaborator nindakake apa-apa kaya kang ditindakake ing siklus I, yaiku observasi/pengamatan lan refleksi. Ing pungkasan pasinaon guru ngedum latihan pamungkas (post test) saperlu ngaweruhi dhata ngenani kawasane siswa tumrap pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kanthi medhia flash.

C. Ngumpulake Dhata

Metode kanggo ngumpulake dhata kacundukake klawan Dhata kang dipikolehi sajrone pamulangan. Kanggo ngaweruhi tingkat kasile subyek palinen, dileksanani pira-pira metodhe yaiku:

1) Observasi

Manut Sudjana (2009:84) observasi kalebu piranti pambiji kang akeh dianggo gawe ngukur

tumindake individu lan proses dumadine kagayutan kang diamati, Observasi utawa pengamatan ditindakake kanggo ngumpulake dhata kang gegayutan karo apa kang ditindakake siswa lan guru sajrone proses pasinaon. Sarana observasi iki bisa dimangretni keaktifan lan minat siswa ing sajrone pasinaon, sarta keaktifan guru sajrone proses piwulangan. Observasi utawa pengamatan ditindakake nggunakake lembar observasi kang wis disediyakake.

2) Test

Test yaiku sawernane pitakon utawa gladhen sarta piranti liya kang dianggo gawe ngukur kaprigelan lan kawasane. Tes mujudake piranti utawa instrumen kanggo ngumpulake dhata kuwantitatif yaiku tataran kawasane siswa sajrone pasinaon nulis aksara Jawa. Tes iki awujud prentah tinulis nyalin tembung utawa ukara sederhana ing aksara Jawa. Sarana tes iki bisa dimangretni kawasane siswa anggone nulis aksara Jawa kanthi bener.

3) Dokumentasi

Dokumentasi kang dianggo ing panliten iki yaiku rencana pamulangan utawa skenario pembelajaran. Dokumentasi ing kene awujud poto-poto tumindake pasinaon utawa panliten. Dokumen iki digunakake kanggo ngrekam kedadean-kedadean wigati sajrone pasinaon ing jero kelas. Saliyane iku uga migunani kanggo bukti tumindake panliten sarta kanggo bahan tetimbangan nindakake pasinaon sabanjure, mligine ing bab ngemomah kelas.

D. Analisis Dhata

Ing panliten iki dhata kaanalisis kanti cara deskriptif kuwalitatif lan presentase.

1) Teknik Deskriptif

Teknik nalisis dhata deskriptif katindakake kanggo nganaisis asil pengamatan bab prilaku siswa lan guru. Dhata kang dikumpulake dening guru panliti lan guru kolaborator dibandhingake. Wondene kang ditindakake sajrone analisis iki yaiku kanthi mbandhingake dhata saka guru panliti lan guru kolaborator, banjur dhata mau dipantha-pantha. Mantha utawa nglomokake dhata-dhata manut golongan/kategori tinamtu. Nyuguhake dhata lan gawe dudutan utawa simpulan induktif, yaiku dhata kang wis kapantha banjur diwerdeni supaya bisa digawe dudutane.

2) Teknik Analisis Dhata Kwalitatif

Analisis dhata kuwalitatif katindakake kanthi ngukur asil dhata kuwantitatif yaiku asil garapane siswa sajrone pasinaon kang dikumpulake sarana tes. Dhata kang awujud skor tes nulis aksara Jawa dianalisis banjur kanthi digoleki lan dietung rata-ratane lan prosentasi. Sabanjure digawe tabel lan grafik kanggo nyuguhake dhata. Sarana tabel lan grafik iki bisa diweruhi lan dimangretni undhaking

kawasisane siswa sajrone nulis sandhangan aksara Jawa. Sakabehe mau nganggo rumus manut Indarti (2008:76):

$$P = \frac{F}{N} \times 100\%$$

Keterangan:

- P = Persentase nilai
F = Skor perolehan
N = Skor maksimal

E. Indhikator Kasile Pasinaon

Kasil lan orane pasinaon ing panliten iki bisa kaukur saka ana lan orane owah-owahan kang nuju marang kemajuan/kabecikan. Cundhuk klawan ancane panliten iki yaiku kanggo mbeciki proses pasinaon nulis aksara Jawa lan ngundhakake kawasisane siswa, mula indhikator kasile panliten iki uga ditujokake kanggo 2 aspek kasebut ing dhuwur.

a. Indhikator kasile proses pasinaon.

Indhikator iki bisa dideleng saka pangrembakane proses pasinaon ing kelas, yaiku :

- 1) Proses pasinaon ditindakake kanthi nyenengake lan narik wigatine siswa.
- 2) Siswa sregep lan aktif sajrone proses pasinaon.
- 3) Minat lan grengsenge siswa saya mundhak sajrone pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa.

b. Indhikator kasile pasinaon.

Kasile pasinaon iki bisa dideleng saka asil garapane siswa (produk). Didhasarake saka garapane siswa sajrone nulis aksara Jawa, kanthi nggunakake medhia flash. Wondene kang diukur ing garapane siswa yaiku:

- 1) Tulisan aksara Jawane bener lan pener manut tata cara panulisan aksara kang trep.
- 2) Biji sakabehe bisa sadhuwure KKM (kriteria ketuntasan minimal) yaiku 78.
- 3) Asil pasinaon kagayuh kanthi katuntasan klasikal nganti sadhuwure 75%.

ANDHARAN ASILE PANLITEN

Asile Panliten Siklus I

Ing ngisor iki minangka jlentrehan asil panliten kang ngandharake kaprigelane guru, kagyatane siswa lan kaprigelane siswa nulis aksara Jawa ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa, ing kelas VII A MTs Negeri Pare. Panliten iki kadadeyan saka rong siklus, kang saben sikluse ana sapatemon

Siklus I katindakake minggu kapisan wulan Nopember yaiku ing tanggal 6 Nopember 2015. Pasinaon kang dirembug ngenani sandhangan swara lan sandhangan panyigeg wanda. Alokasi wektune 2 jam pelajaran utawa 2 X 40 menit.

4.1.1 Ancangan Panliten

Panliten iki nampilake medhia flash minangka sarana kanggo medharake pasinaon nulis sandhangan swara lan sandhangan panyigeg wanda. Ancangan

katindakake kanthi guru nyiapake siswa, ngajak ndonga bebarengan lan nakoni kasiyapane siswa tumrap pasinaon dina iku kalebu nakoni sapa wae sing ora mlebu. Guru ngajak siswa ngeling-eling wujud aksara Jawa kang durung oleh sandhangan (aksara legena cacahé ana 20) kang disinau ing pasinaon sadurunge. Guru nyampekake KD lan KI kalawan piranti evaluasi ing pasinaon nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda. Guru nyiapake laptop lan medhia kang bakal disinaokake marang siswa.

4.1.2 Anggone nindakake panliten

Ing panliten siklus I iki panliti ngleksanani tumundake kanthi 5 M (*mengamati, menanya, mengumpulkan informasi, mengasosiasikan, mengkomunikasikan*). Ing kagytan ngamati siswa diajak ndeleng tuladha panulisan aksara Jawa kang oleh sandhangan, siswa diajak ndelengi kanthi premati ngenani kaidah panulisan sandhangan swara lan panyigeg wanda ing tayangan medhia flash kang ditayangake guru. Sawuse iku siswa diwenahi kalodhangan kanggo (*menanya*) pitakonan klawan kancane ngenani pasinaon sandhangan swara lan panyigeg wanda lan kaidah panulisanane. Nuli kanthi kaidah sing diweruhi siswa (*mengkomunikasikan*) blajar nulis ukara ing aksara Jawa kang nduweni sandhangan swara lan panyigeg wanda. Ing kagytan *mengasosiasi*, siswa diajak mbandingake ukara kang ditulis klawan tulisan kancane ing papan. Nalika ana bab kang durung dimangerteni siswa (*mengumpulkan informasi*), guru menehi jlentrehan saperlu nglurusake perkara. Sawuse iku siswa diajak nulis ukara ing aksara Jawa kanthi sandhangan swara lan panyigeg wanda manut kaidah sing bener.

Sawuse kagytan inti ing pamulangan guru klawan siswa nindakake dudutan lan *refleksi* ngenani materi pasinaon nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda. Nuli nutup pamulangan kanthi maca *Hamdallah* lan salam.

4.1.3 Observasi

Kagytan observasi dening guru kolaborator katindakake klawan ngopservasi kaprigelan guru anggone menehi pamulangan gayut klawan medhia flash kang dianggo, kagytan siswa sasuwene pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa lan asil kaprigelan siswa anggone nulis sandhangan aksara Jawa, cundhuk marang sing dikarepake panliti.

4.1.3.1 Andharan observasi kagytan Guru

Asil observasi kaprigelan guru ing siklus I ngenani pasinaon nulis sandhangan swara lan sandhangan panyigeg wanda bisa dideleng saka tabel ing ngisor iki :

Tabel 4.1

Asil Observasi Kaprigelan Guru Siklus I

Aspek kang diamati	Cek	Skor
Kegiatan Pembuka		
Apersepsi lan motivasi		
1) Nyiapake fisik lan psikis peserta didik klawan salam, ndunga bareng.	√ √	5

2) Ngayutake pasinaon saiki klawan pasinaon sadurunge.	√ √	
3) Menepi pitakon kang nantang minangka motivasi.	√	
4) Nyampekake kompetensi lan rencana kegyatan, alat evaluasi lan guna pasinaon nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda.		
5) Nuduhake babagan kang gayut klawan pasinaon kang bakal dirembug.		
Kegiatan Inti		
1) Panguwasaan materi pasinaon.	√ √	5
2) Ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik.	√ - √	
3) Ngetrepake pendekatan saintifik.	√ -	
4) Ngleksanani panilaian autentik.	√ -	
5) Nglibatake siswa ing pasinaon.		
6) Manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan.		
7) Nganggo basa Jawa sing bener lan trep.		
Kegiatan Panutup		
1) Menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon.	- -	2
2) Menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon.	√ √	
3) Menepi test lisan lan tulis.		
4) Ngleksanani tindak lanjut kanthi menepi arahan ing pasinaon sabanjure lan tugas pengayaan.		
Skor maksimal : 16		Jumlah : 12
Skor Guru = <u>Skor perolehan</u> x 100 = <u>12</u> x 100 = 75		
Skor maksimal		16

Adhedasar tabel 4.2 ngenani asil observasi kagyatan guru ing siklus I, kaprigelan guru nduweni skor akhir 75 kalebu cukup. Asil observasi saben indikator kajlentrehake manawa kagyatan ancangan dileksanani sadurune pasinaon diwiwiti. Iki kanggo nyiapake para siswa ing pamulangan. Ing kagyatan iki ana 5 indikator ngenani nyiapake fisik lan psikis peserta didik klawan salam, ndunga bareng, nggayutake pasinaon saiki klawan pasinaon sadurunge, menepi pitakon kang nantang minangka

motivasi, nyampekake kompetensi lan rencana kegyatan, alat evaluasi lan guna pasinaon nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda lan nuduhake babagan kang gayut klawan pasinaon kang bakal dirembug. Ing kagyatan iki Guru bisa nglakoni sakabehane kanthi skor 5.

Nalika ngleksanani kagyatan inti, pamulangan dileksanani kanthi 7 indikator yaiku panguwasaan materi pasinaon, ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik, ngetrepake pendekatan saintifik, ngleksanani panilaian autentik, nglibatake siswa ing pasinaon, manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan lan nganggo basa Jawa sing bener lan trep. Ing kagyatan iki guru mung ngleksanani 5 saka 7 indikator. Indikator kang dileksanani yaiku nguwasani materi pasinaon, ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik, ngetrepake pendekatan saintifik lan manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan. Dene indikator kang ora dileksanani guru ana 2 yaiku nalika ngleksanani panilaian autentik kurang maremake lan anggane nganggo basa Jawa sing bener lan trep isih perlu ditingkatake maneh.

Ing kagyatan panutup iki ana 4 indikator kang bakal diayahi guru yaiku menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon, menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon, menepi test lisan lan tulis, ngleksanani tindak lanjut kanthi menepi arahan ing pasinaon sabanjure lan tugas pengayaan. Saka kagyatan panutup kang dileksanani guru mung 2 indikator yaiku menepi test lisan lan tulis, ngleksanani tindak lanjut kanthi menepi arahan ing pasinaon sabanjure lan tugas pengayaan. Dene indikator menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon, menepi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon, kurang ditrepake dening guru.

Jlentrehe kaprigelan guru kaya mangkene:

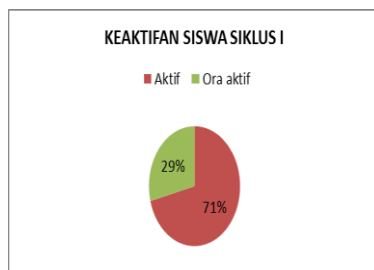
- 1) Ngondisekake Kelas
Guru menepi salam, dene presensi lan ndonga ora ditindakake, amarga jam pasinaon basa Jawa nalika siklus I ditindakake diwiwiti ing jam pasinaon katelu lan jam kang pungkasan, saengga guru ngrasa ora perlu nindakake presensi lan ndonga.
- 2) Nyiapake Media lan Sumber Pasinaon
Sajrone nyiapake media lan sumber pasinaon ing siklus I, guru nyiapake sumber pasinaon lan buku-buku referensi katrampilan nulis. media pasinaon arupa medhia flash aksara Jawa. Media lan sumber pasinaon diiapake guru kanthi apik lan terorganisir, saengga nggampangake guru nggunakake sajrone pasinaon.
- 3) Nindakake Apersepsi
Guru wis bisa ngandharake apersepsi laras klawan materine, lan nuwuhake motivasi. Kayata, sajrone pasinaon ing pertemuan I, guru

nyampekake apersepsi kanthi cara menehi pangerten marang siswa ngenani ngenani medhia flash aksara Jawa.

- 4) Ngandharake Tujuwan Pasinaon
Guru ngandharake tujuwan pasinaon nanging ora laras klawan materi. Dene kekurangan guru yaiku guru mung ngandharake kanthi cara lisan lan ora nulis tujuwan pasinaon kasebut ing papan.
- 5) Ngandharake Informasi/ Materi
Guru menehi materi selaras klawan indikator nanging kurang lengkap lan siswa diwenahi tuladha utawa dhasar kang kuwat kanggo praktek nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda kanthi apik. Kayata kang diandharake Rusman (2012:88) yen nalika guru njletrehake perlu digatekake anane *timbal balik* yaiku menehi kalodhangan marang siswa kanggo nuduhake *pemahaman, keraguan, utawa kekurangfahaman* sajrone materi kasebut.
- 6) Nggunakake Media Pasinaon
Guru wis nggunakake media pasinaon kang narik kawigaten, laras klawan materi, variatif lan nggampangake siswa ngerteni materi kang diandharake. Kayata, nalika nampilake gambar, gambar ditampilake lumantar proyektor saengga kabeh siswa ing kelas bisa nyawang kanthi cetha. Saliyane iku, nggunakake media iki uga luwih efisien wektu lan *efisen* kertas.
- 7) Nindakake pitakonan
Guru wis interaksi karo siswa lan menehi pitakon kanggo kanggo mancing pikirane siswa sajrone nulis sandhanga swara lan panyigeg wanda. Nalika iku guru ora menehi wektu mikir kang suwe amarga pitakonan kang diwenehake ora angel. Bab kasebut ditindakake kanggo nyengkuyung jawabane kasebut, supaya siswa ora mung mangsuli tanpa weruh alasane.
- 8) Bimbing Siswa sajrone kagiyatan Nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda
Guru wis bimbing siswa nulis sandhangan kanthi sistematis lan kanthi arah kang jelas. Bimbingan iki ditindakake ing saben siswa. Yen ana siswa kang katon meneng wae utawa nglamun, guru bakal nakoni kendala kang

4.1.3.2 Andharan observasi kagiyatan siswa

Diagram 4.1

Saka diagram kasebut bisa diweruhi yen kaaktifane siswa ing siklus I ana 71% lan siswa sing

Asil observasi ngenani kagiyatan siswa ing siklus I tumrap pasinaon nulis sandhangan swara lan sandhangan panyigeg wanda bisa dideleng saka diagram ing ngisor iki:

Adhedhasar skor pikolehe guru kang mung 75, nuduhake manawa kagiyatan guru ing siklus I durung maremake, isih perlu anane tindak lanjut ing siklus sabanjure. Ing observasi ngenani tumindake siswa sasuwene pamulangan nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda ana 5 indikator kang kaamati yaiku:

- 1) Aktife siswa golek informasi utawa materi pasinaon ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa 53%, siswa diwenehi kalodhangan kanggo ndudhuk sakehing kawruh ngenani sandhangan saka pira-pira sumber, bisa internet buku siswa, kalawarti, pepak, lsp.
- 2) Aktife siswa ing pasinaon kang diwedharake guru 83%, bisa dideleng saka anane siswa kang kendel takon lan menehi wangsuln kanggo kancane lan bisa njawab pitakon saka guru.
- 3) Kendel ngetokake uneg-uneg, sawuse diwedharake materi pasinaon saka *medhia flash* 73% siswa merhatekake kanthi temenan lan nalika diwenehi pitakon bisa njawab kanthi bener.
- 4) Gelem kerja bareng klawan kancane 66% dideleng saka gregete siswa nalika di wenehi gladhen kanggo latian, siswa sing durung paham gelem takon marang kancane lan siswa sing wis paham gelem awesh kawruh marang kancane.
- 5) Ngerjakake tugas kanthi mandhiri 85% yaiku nalika guru menehi pitakonan sarana langsung, siswa rebutan anggone njawab lan nalika diwenehi soal kanggo ulangan/post, siswa ngerjakne dhewe ora nyonto kancane.

Asil observasi saka kagiyatan siswa yaiku: Siswa sing aktif golek informasi/ materi pasinaon ana 16 siswa utawa 53%, siswa kang aktif ing pasinaon kang diwedharake guru ana 25 siswa utawa 83%, siswa kang kendel ngetokake uneg-uneg ana 22 siswa utawa 73%, siswa kang gelem kerja bareng kancane 20 siswa utawa 66% lan siswa kang ngerjakake tugas kanthi mandhiri ana 24 siswa utawa 80%. Jlentrehe kaaktifan siswa ing pamulangan siklus I ana ing diagram ing ngisor iki:
Asil Observasi kaaktifan siswa siklus I

ora aktif ana 29%. Adhedhasar dhata iku kajupuk dudutan manawa kagiyatan siswa ing siklus I kalebu cukup.

4.1.3.3 Andharan observasi nulis sandhangan aksara Jawa

Asil saka *observasi* kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa ing anggone nindakake panliten siklus I bisa dideleng saka tabel mangkene:

Tabel 4.3
Pambiji nulis sandhangan aksara Jawa siklus I

No	Jenenge siswa	Biji	Katrangan
1	AYZ	76	Ora tuntas
2	AAS	84	Tuntas
3	AZ	82	Tuntas
4	AMNH	70	Ora tuntas
5	AF	78	Tuntas
6	ARH	76	Ora tuntas
7	ACM	86	Tuntas
8	AY	98	Tuntas
9	AALNH	88	Tuntas
10	DAPAS	84	Tuntas
11	DRN	88	Tuntas
12	ESA	92	Tuntas
13	FA	92	Tuntas
14	GVNI	78	Tuntas
15	HAA	70	Ora tuntas
16	HRF	82	Tuntas
17	INL	82	Tuntas
18	IM	80	Tuntas
19	JE	76	Ora tuntas
20	LALA	76	Tuntas
21	MSM	70	Ora tuntas
22	MHK	70	Ora tuntas
23	NAF	76	Ora tuntas
24	NHA	84	Tuntas
25	NHAD	70	Ora tuntas
26	PDP	76	Ora tuntas
27	RFI	84	Tuntas
28	SAP	74	Ora tuntas
29	SN	74	Ora tuntas

Saka tabel ngenani asil pambiji ngenani kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siklus I bisa diweruhi rata-rata bijine siswa 79 kalebu cukup. Biji sing paling apik 92 diduweni dening 2 siswa kang jeneng sandhine ESA lan FA. Dene biji sing paling asor 66 kang diduweni dening jeneng sandhi NHAD. Ngenani katuntasan klasikal bisa kadeleng ing diagram ngisor iki :

Diagram 4.2

Katuntasan klasikal siklus I

Saka diagram ing dhuwur diweruhi dhata manawa ing siklus I siswa kang tuntas ing pasinaon ana 60% utawa 18 siswa bisa tuntas lan siswa kang ora tuntas ana 40% utawa 12 siswa. Saka kahanan mangkene ateges ing siklus I kagayatan pamulangan isih durung maremake, sahingga prelu dianakake ngleksanani panliten siklus II.

4.1.4 Refleksi

Asil refleksi siklus I sajrone pamulangan nulis sandhangan rekapitulasi dhata ing siklus I kang sakabehane indhikator mung nduweni pambiji kalebu cukup, observator menehi revisi supaya:

1. Ngrantam *skenario* pamulanagn kang nggugah gregete siswa ing pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa.
2. Guru luwih nikelake ing kaaktifane siswa kanthi ngleksanani panilaian autentik, menehi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon, menehi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon.
3. Nikelake mbimbing siswa supaya golek informasi utawa materi kang njalari dheweke bisa luwih aktif ing pasinaon kang diwedharake guru, sahingga kanthi medhia flash kang dianggo minangka sarana pamulangan siswa kendel ngetokake uneg-uneg, gelem kerja bareng kancane lan bisa ngerjakne tugas kanthi mandhiri.
4. Ing pamulangan supaya nganggo basa Jawa sing luwih bener lan trep.

4.2 Asile panliten siklus II

Siklus II katindakake ing dina Jemuwah 13 Nopember 2015 materi pasinaone yaiku nulis sandhanga wyanjana. Alokasi wektune 2 jam pelajaran (2x40 menit)

4.2.1 Ancangan panliten

Ancangan pamulangan diwiwiti kanthi salam, guru nyiapake siswa, ngajak ndonga bebarengan lan nakoni kasiyapane siswa tumrap pasinaon dina iku. Guru ngajak siswa ngeling-eling wujud swara lan sandhangan panyigeg wanda kang disinau ing pasinaon sadurunge. Nuli guru nyampekake KD lan KI kalawan piranti evaluasi ing pasinaon nulis sandhangan wyanjana. Guru nyiapake laptop lan medhia flash kang bakal disinaokake marang siswa dina iku. Medhia flash minangka sarana kanggo medharake pasinaon nulis sandhangan wyanjana. Jlentrehe kaprigelan guru kaya mangkene:

1) Ngondisekake Kelas

Guru menehi salam, dene presensi lan ndonga ora ditindakake, amarga jam pasinaon basa Jawa nalika siklus I ditindakake diwiwiti ing jam pasinaon katelu lan jam kang pungkasan, saengga guru ngrasa ora perlu nindakake presensi lan ndonga.

2) Nyiapake Media lan Sumber Pasinaon

Sajrone nyiapake media lan sumber pasinaon ing siklus I, guru nyiapake sumber pasinaon lan buku-buku referensi katrampilan nulis. media pasinaon arupa medhia flash aksara Jawa. Media lan sumber pasinaon disiapake guru kanthi apik lan terorganisir, saengga nggampangake guru nggunakake sajrone pasinaon.

- 3) Nindakake Apersepsi
Guru wis bisa ngandharake apersepsi laras klawan materine, lan nuwuhake motivasi. Kayata, sajrone pasinaon ing pertemuan I, guru nyampekake apersepsi kanthi cara menehi pangerten marang siswa ngenani ngenani medhia flash aksara Jawa.
- 4) Ngandharake Tujuwan Pasinaon
Guru ngandharake tujuwan pasinaon nanging ora laras klawan materi. Dene kekurangan guru yaiku guru mung ngandharake kanthi cara lisan lan ora nulis tujuwan pasinaon kasebut ing papan.
- 5) Ngandharake Informasi/ Materi
Guru menehi materi selaras klawan indikator nanging kurang lengkap lan siswa diwenehi tuladha utawa dhasar kang kuwat kanggo praktek nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda kanthi apik. Kayata kang diandharake Rusman (2012:88) yen nalika guru njletrehake perlu digatekake anane *timbang balik* yaiku menehi kalodhangan marang siswa kanggo nuduhake *pemahaman, keraguan, utawa kurangfahaman* sajrone materi kasebut.
- 6) Nggunakake Media Pasinaon
Guru wis nggunakake media pasinaon kang narik kawigaten, laras klawan materi, variatif lan nggampangake siswa ngerteni materi kang diandharake. Kayata, nalika nampilake gambar, gambar ditampilake lumantar proyektor saengga kabeh siswa ing kelas bisa nyawang kanthi cetha. Saliyane iku, nggunakake media iki uga luwih efisien wektu lan *efisen* kertas.
- 7) Nindakake pitakonan
Guru wis interaksi karo siswa lan menehi pitakonan kanggo kanggo mancing pikirane siswa sajrone nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda. Nalika iku guru ora menehi wektu mikir kang suwe amarga pitakonan kang diwenehake ora angel. Bab kasebut ditindakake kanggo nyengkuyung jawabane kasebut, supaya siswa ora mung mangsuli tanpa weruh alasane.
- 8) Bimbing Siswa sajrone kagiyatan Nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda
Guru wis bimbing siswa nulis sandhangan kanthi sistematis lan kanthi arah kang jelas. Bimbingan iki ditindakake ing saben siswa. Yen ana siswa kang katon meneng wae utawa nglamun, guru bakal nakoni kendala kang diadhepi siswa kasebut. banjur guru bakal menehi pengarahane kanthi menehi tuladha sarta pitakonan kanggo mancing idhe siswa. Saliyane iku, guru uga ngelingake siswa kang rame utawa males-malesan sajrone pasinaon nulis tembang sandhangan kanthi cara marani lan ngelingake siswa kasebut manawa tugase durung mari.
- 9) Menehi Motivasi

Kagiyatan guru nalika menehi motivasi kurang narik kawigaten siswa, saengga siswa kurang nduweni motivasi nulis sandhangan.

- 10) Nggunakake Wektu kanthi Efisien
Guru miwiti lan mungkasi pasinaon kanthi wektu kang pas, sarta marekake materi saben pertemuane.
- 11) Bimbing siswa sajrone menehi dudutan lan evaluasi
Guru sajrone bimbing siswa menehi dudutan materi lan evaluasi guru saben akhir pasinaon wis menehi dudutan materi, nanging evaluasi mung ditindakake ing jam kaloro amarga ana ing jam pertama luwih nengenake ing pemahaman siswa marang kaidah panulisan sandhangan supaya siswa nduweni dhasar kawruh kang kuwat ngenani nulis aksara Jawa sing bener.
- 12) Nutup Pasinaon
Guru wis bimbing siswa supaya menehi dudutan materi lan menehi evaluasi pasinaon kang bakal ditindakake ing pertemuan sabanjure.

4.2.2 Anggone nindakake panliten

Ing panliten siklus II Panliti ngleksanani tumindake kanthi 5 M kanthi *inovasi* supaya siswa ora bosen. *Inovasi* iku dileksanani kanthi menehi siswa gladhen kang nantang kawruhe siswa, iki kalebu Ing kagiyatan (*mengkomunikasikan*) blajar nulis ukara ing aksara Jawa kang nduweni sandhangan wyanjana. Sawuse iku siswa diajak mbandingake ukara kang ditulis klawan tulisan kancane ing papan supaya mangerteni tulisane bener apa salah. Kagiyatan iki kalebu *mengasosiasi*,. Nalika angamati siswa diajak ndeleng tuladha panulisan aksara Jawa kang oleh sandhangan wyanjana, siswa uga diajak ndelengi kanthi premati ngenani kaidah panulisan sandhangan wyanjana ing tayangan medhia flash kang ditayangake guru. Sawuse iku siswa diwenehi kalodhangan kanggo pitakonan (*menanya*) klawan kancane ngenani pasinaon sandhangan wyanjana lan kaidah panulisan. Nuli kanthi kaidah sing diweruhi siswa, guru menehi kalodhangan siswa kanggo pitakonan marang guru ngenani babagan kang durung dimangerteni (*mengumpulkan informasi*), guru menehi jlentrehan saperlu nglurusake perkara. Sawuse iku siswa diwenehi soal ngenani nulis manut kaidah sing bener ukara ing aksara Jawa kanthi wyanjana.

Sawuse kagiyatan inti ing pamulangan guru klawan siswa nindakake *refleksi* lan njupuk dudutan bareng-bareng ngenani materi pasinaon nulis sandhangan wyanjana. Sawuse kabeh siswa ditakoni wis ora ana pitakonan, nuli guru nutup pamulangan kanthi maca salam lan maca Hamdallah bebarengan.

4.2.3 Observasi

Kagiyatan observasi ing siklus II iki dileksanani dening guru kolaborator klawan ngugemi refleksi lan revisi saka tumindake panliti ing siklus I.

Sing diobservasi isih ngenani kaprigelan guru anggone menahi pamulangan gayut klawan medhia flash kang dianggo ing pamulangan nulis sandhangan wyanjana, kagyatan siswa sasuwene pamulangan lan asil kaprigelan siswa anggone nulis sandhangan aksara Jawa.

4.2.3.1 Andharan observasi kagyatan guru

Asil observasi ngenani kaprigelan guru ing siklus II saka materi pasinaon nulis sandhangan wyanjana bisa dideleng saka tabel ing ngisor iki :

Tabel 4.5

Asil Observasi Kaprigelan Guru Siklus II

Aspek kang diamati	Cek	Skor
Kegiatan Pembuka		
Apersepsi lan motivasi		
1) Nyiapake fisik lan psikis peserta didik klawan salam, ndunga bareng.	√	5
2) Ngayutake pasinaon saiki klawan pasinaon sadurunge.	√	
3) Menehi pitakon kang nantang minangka motivasi.	√	
4) Nyampekake kompetensi lan rencana kegyatan, alat evaluasi lan guna pasinaon nulis sandhangan swara lan panyigeg wanda.	√	
5) Nuduhake babagan kang gayut klawan pasinaon kang bakal dirembug.	√	
Kegiatan Inti		
1) Panguwasaan materi pasinaon.	√	6
2) Ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik.	√	
3) Ngetrepake pendekatan saintifik.	√	
4) Ngleksanani panilaian autentik.	√	
5) Nglibatake siswa ing pasinaon.	√	
6) Manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan.	√	
7) Nganggo basa Jawa sing bener lan trep.	-	
Kegiatan Panutup		
1) Menehi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon.	√	4
2) Menehi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon.	√	
3) Menehi test lisan lan tulis	√	
4) Ngleksanani tindak lanjut kanthi menehi arahan ing pasinaon sabanjure lan	√	

tugas pengayaan.		
Skor maksimal : 16	Jumlah : 15	
$\text{Skor Guru} = \frac{\text{Skor perolehan}}{\text{Skor maksimal}} \times 100\% = \frac{15}{16} \times 100\% = 93$		

Saka tabel 4.6 ing dhuwur ngenani asil observasi kagyatan guru ing siklus II kaprigelan guru nduweni skor akhir 93 kalebu apik banget. Asil observasi saben indikator kajlentrehake manawa kagyatan ancangan dileksanani sadurune pasinaon diwiwiti. Iki kanggo nyiapake para siswa ing pamulangan. Ing kagyatan iki 5 indikator ngenani nyiapake fisik lan psikis peserta didik klawan salam, ndunga bareng, nggayutake pasinaon saiki klawan pasinaon sadurunge, menahi pitakon kang nantang minangka motivasi, nyampekake kompetensi lan rencana kagyatan, alat evaluasi lan guna pasinaon nulis sandhangan wyanjana lan nuduhake babagan kang gayut klawan pasinaon kang bakal dirembug. Ing kagyatan dina iku, guru bisa nglakoni sakabehane kanthi skor 5.

Nalika ngleksanani kagyatan inti pamulangan dileksanani kanthi 7 indikator yaiku panguwasaan materi pasinaon, ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik, ngetrepake pendekatan saintifik, ngleksanani panilaian autentik, nglibatake siswa ing pasinaon, manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan lan nganggo basa Jawa sing bener lan trep. Ing kagyatan iki guru mung ngleksanani 6 saka 7 indikator. Indikator kang dileksanani yaiku nguwasani materi pasinaon, ngetrepake strategi pamulangan kang ndidik, ngetrepake pendekatan saintifik, ngleksanani panilaian autentik lan manfaatake sumber pasinaon/media pamulangan. Dene indikator kang ora dileksanani guru ana 1 yaiku anggon nganggo basa Jawa sing bener lan trep isih durung maremake.

Ing kagyatan panutup iki ana 4 indikator kang bakal diayahi guru yaiku menahi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrangkum materi pasinaon, menahi kalodhangan lan mbimbing siswa kanggo ngrefleksi proses lan materi pasinaon, menahi test lisan lan tulis, ngleksanani tindak lanjut kanthi menahi arahan ing pasinaon sabanjure lan tugas pengayaan. Saka kagyatan panutup wis bisa kaleksanan kabeh. Sahingga kagyatan panutup kang dileksanani guru wis maremake. Skor total saka kagyatan guru ing siklus II ana 93 iki kalebu apik banget.

4.2.3.2 Andharan observasi kagyatan siswa

Ing siklus II ngenani pasinaon nulis sandhangan wyanjana, asil observasi kagyatan siswa bisa dideleng saka tabel ing ngisor iki :

Observasi ngenani tumindake siswa sasuwene pamulangan nulis sandhangan wyanjana ana 5 indikator kang diamati yaiku: Aktife siswa golek informasi/ materi pasinaon, aktife siswa ing pasinaon kang diwedharake guru, kendel ngetokake uneg-uneg, gelem kerja bareng klawan kancane lan bisa ngerjakake tugas kanthi mandhiri. Asil observasine siswa sing aktif golek informasi/ materi pasinaon ana 24 siswa utawa 80%, siswa kang aktif ing pasinaon kang diwedharake guru ana 28 siswa utawa 93%, siswa kang kendel ngetokake uneg-uneg ana 25 siswa utawa 83%, siswa kang gelem kerja bareng kancane 22 siswa utawa 73% lan siswa kang ngerjakake tugas kanthi mandhiri ana 26 siswa utawa 86%. Jlentrehe kaaktifan siswa ing pamulangan siklus II ana ing diagram ing ngisor iki:

Diagram 4.3

Asil Observasi kaaktifan siswa siklus II

Saka diagram ing dhuwur bisa diweruhi manawa kaaktifane siswa ing siklus II ana 85% lan siswa sing ora aktif ana 15%. Adhedhasar dhata kasebut kajupuk dudutan manawa kagiyatan siswa ing siklus II kalebu apik. Jlentrehe tumindake siswa kaya mangkene:

- 1) Aktife siswa golek informasi utawa materi pasinaon ing pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa ana 53% ing kagiyatan pasinaon iki siswa diwenahi kalodhangan kanggo ndudhuk sakehing kawruh ngenani sandhangan saka pirapira sumber, bisa internet buku siswa, kalawarti, pepak, lsp.
- 2) Aktife siswa ing pasinaon kang diwedharake guru ana 83%, dideleng saka anane siswa kang kendel takon lan menehi wangsulan kanggo kancane lan bisa njawab pitakon saka guru.
- 3) Kendel ngetokake uneg-uneg 73% yaiku sawuse diwedharake materi pasinaon saka *medhia flash* siswa merhatekake kanthi temenan lan nalika diwenahi pitakon bisa njawab kanthi bener.
- 4) Gelem kerja bareng klawan kancane 66% dideleng saka gregete siswa nalika di wenahi gladhen kanggo latihan, siswa sing durung paham gelem takon marang kancane lan siswa sing wis paham gelem aweh kawruh marang kancane.
- 5) Ngerjakake tugas kanthi mandhiri 80% yaiku nalika guru menehi pitakonan sarana langsung,

siswa rebutan anggone njawab lan nalika diwenahi soal kanggo ulangan/post test, siswa ngerjakane dhewe ora nyonto kancane.

4.2.3.3 Andharan observasi nulis sandhangan Aksara Jawa

Asil *observasi* kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa ing siklus II ngenani materi pasinaon nulis sandhangan wyanjana bisa dideleng saka tabel ing ngisor iki:

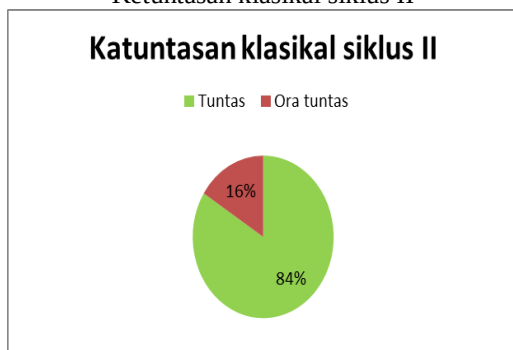
Tabel 4.7

Asil pambiji nulis aksara sandhangan aksara Jawa siklus II

No	Jenenge siswa	Biji	Katrangan
1	AYZ	92	Tuntas
2	AAS	99	Tuntas
3	AZ	90	Tuntas
4	AMNH	74	Ora tuntas
5	AF	94	Tuntas
6	ARH	96	Tuntas
7	ACM	90	Tuntas
8	AY	98	Tuntas
9	AALNH	76	Ora tuntas
10	DAPAS	72	Ora tuntas
11	DRN	100	Tuntas
12	ESA	90	Tuntas
13	FA	100	Tuntas
14	GVNI	92	Tuntas
15	HAA	76	Ora tuntas
16	HRF	90	Tuntas
17	INL	88	Tuntas
18	IM	98	Tuntas
19	JE	96	Tuntas
20	LALA	90	Tuntas
21	MSM	80	Tuntas
22	MHK	72	Ora tuntas
23	NAF	90	Tuntas
24	NHA	100	Tuntas
25	NHAD	92	Tuntas
26	PDP	82	Tuntas
27	RFI	96	Tuntas
28	SAP	94	Tuntas
29	SN	92	Tuntas
30	WER	92	Tuntas
Jumlah		2687	Prosentase tuntas 84%
Nilai rata-rata		89,6	

Saka tabel ing dhuwur bisa diweruhi manawa rata-rata bijine siswa 89,6 kalebu apik. Biji sing paling apik 100 diduweni dening 2 siswa kang jeneng sandhine DRN lan FA. Dene biji sing paling asor 72 kang diduweni dening jeneng sandhi DAPAS. Ngenani katuntasan klasikal ing siklus II iki bisa kadeleng saka diagram mangkene :

Diagram 4.4
Ketuntasan klasikal siklus II

Saka diagram kasebut bisa diweruhi dhata manawa ing siklus II siswa kang tuntas ing pasinaon ana 84% utawa 25 siswa lan siswa sing ora tuntas ana 16% utawa 5 siswa. Kalebu apik,

4.2.4 Refleksi

Asil refleksi siklus II sajrone pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa, yaiku sakabehane indhikator 3 indhikator nduweni pambiji kaprigelan guru ing pamulangan kalebu apik banget, kagiyatan/saktifane siswa, asil pasinaon/ katuntasan klasikal lan rata-rata biji nulis aksara Jawa siswa prosentase apik lan kalebu apik sahingga ngenani kagiyatan pamulangan siklus II wis maremake, ateges panliten ngenani pasinaon nulis aksara Jawa kanthi medhia flash kelas VII A MTs Negeri Pare dicukupake ing siklus II lan ora dianakake panliten siklus III.

4.3 Andharan Asile Panliten

Kagiyatan pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa ing kelas VII A MTs Negeri Pare nganggo medhia flash, saben sikluse bakal kaandharake kaya mangkene:

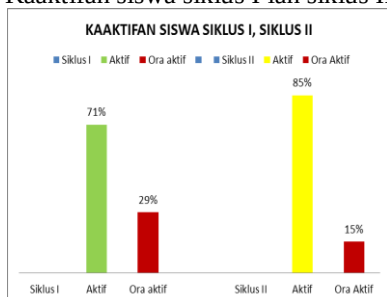
4.3.1 Asil Observasi kagiyatan Guru siklus I, Siklus II

Rekapan asil observasi ngenani kagiyatan guru ing siklus I lan siklus II bisa diweruhi manawa kaaktifan guru ing siklus I ana 75% kalebu cukup lan ing siklus II mundhak dadi 93% kalebu apik banget. Ateges ana undhakan 18%

4.3.2 Asil Observasi kagiyatan Siswa Siklus I, Siklus II

Rekapan asil observasi ngenani kagiyatan siswa ing siklus I lan siklus II kaya kapacak ing diagram mangkene:

Diagram 4.6
Kaaktifan siswa siklus I lan siklus II

Saka diagram kasebut diweruhi dhata manawa ing siklus I siswa kang aktif 71% sing ora aktif 29% lan ing siklus II siswa kang aktif 85% sing ora aktif 15%. Saka dhata kasebut undakan kaaktifan siswa ana 6%.

4.3.3 Kaprigelan Nulis Sandhangan aksara Jawa siklus I, siklus II

Rekapan asil observasi ngenani kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa ing siklus I lan siklus II kaya kapacak ing diagram mangkene:

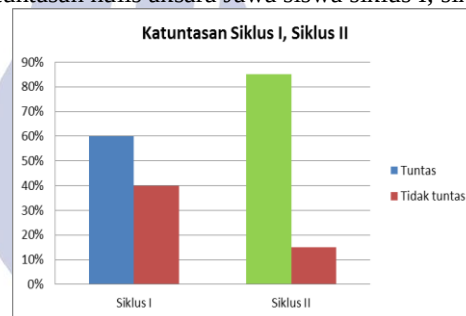
Tabel 4.11

Pambiji nulis sandhangan aksara Jawa siklus I, siklus II

	Biji siklus I	Biji siklus II
Jumlah	2370	2687
Nilai rata-rata	79	89,6
Prosentase skor	60%	84%

Diagram 4.7

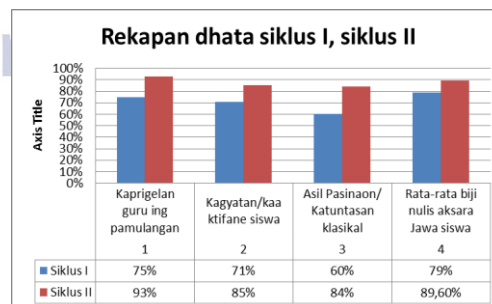
Katuntasan nulis aksara Jawa siswa siklus I, siklus II

Saka tabel lan diagram kasebut diweruhi dhata manawa ing siklus I siswa kang tuntas 60% kalebu cukup, sing ora tuntas ana 40% lan ing siklus II siswa kang tuntas 84% sing ora aktif 15%. Saka dhata kasebut undakan kaaktifan siswa ana 15%. Sakabehe dhata kasebut manawa karekap kaya tabel lan diagram ing ndisor iki:

Diagram 4.8

Rekapan dhata siklus I, siklus II

Saka tabel lan diagram ing dhuwur diweruhi dhata manawa sakabehe indhikator ing siklus II bisa ngalami undhakan. Jlentreh kaya mangkene:

1. Kaprigelan guru mundhake 18% saka siklus I ana 75% ing siklus II dadi 93%.

2. Kagyatan utawa kaaktifane siswa mundhak 14%, manawa ing siklus I mung 71% ing siklus II bisa 85%.
3. Asil pasinaon utawa katuntasan klasikal mundhak 24% saka siklus II mung 60% ing siklus II bisa nganti 84%.
4. Rata-rata biji nulis aksara Jawa mundhak 10%, yen ing siklus I rata-rata mung 79, ing siklus II ana 89,6.

Mangkono andharan dhata dhata saka siklus I lan siklus II ngenani kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa kanthi medhia flash ing kelas VII A MTs Negeri Pare. Kanthi nggatekake asil refleksi ing ndhuwur, bisa didudut yen lumantar medhia flash bisa ngundhakake katrampilan guru, aktivitas siswa, lan katrampilan nulis sandhangan siswa kelas VII A MTs Negeri Pare. Asil panliten ing siklus II uga nuduhake indikator keberhasilan kang wis ditetepake kasil kagayuh, mula ora perlu nganakake siklus tambahan.

PANUTUP

5.1 DUDUTAN

Adedhasar pandeleng saka asil kaprigelan siswa nulis sandhangan aksara Jawa sawuse diwenahi pamulangan kanthi media flash ing kelas VII A MTs Negeri Pare dipikolehi dhata kaya mangkene.

Media flash aksara Jawa bisa nikelake kaprigelan guru nalika mulang nulis sandhangan aksara Jawa ing kelas VII A MTs Negeri Pare. Asil *observasi* kaprigelan guru ing siklus I nduweni pambiji 75 kalebu cukup. Ing siklus II kaprigelan guru nganti 93 kalebu apik banget. Medhia flash aksara Jawa uga bisa nikelake kagyatan siswa ing pasinaon nulis sandhangan aksara Jawa kelas VII A MTs Negeri Pare. Asil *observasi* kagyatan siswa ing siklus I nduweni rata-rata pambiji 71 % kalebu cukup lan ing siklus II kagyatan siswa nduweni pambiji 85 % kalebu apik. Pamulangan nulis sandhangan aksara Jawa kanthi medhia flash uga bisa nikelake kaprigelan siswa kelas VII A MTs Negeri Pare. Ing siklus I rata-rata bijine siswa 79 kanthi katuntasan kelas 60% lan ing siklus II rata-rata bijine siswa 89,6 katuntasan kelas 84%. Sahingga kanthi medhia flash kaprigelan nulis sandhangan aksara Jawa siswa bisa mundhak.

5.2 PAMRAYOGA

Adhedhasar dudutan saka panliten tindakan kelas kang dileksanani ing kelas VII A MTs Negeri Pare, panliti duwe pamrayoga manawa medhia flash aksara Jawa keblebu medhia kang prakti lan gampang di leksanani kanggo pamulangan nulis aksara Jawa, bisa nikelake kagyatan guru, kagyatan siswa lan nikelake kaprigelan siswa nulis aksara Jawa. Madhia flash aksara Jawa uga bisa dikembangkake ing pamulangan materi pelajaran liya. Supaya pasinaon bisa luwih narik kawigaten asil pasinaon siswa bisa luwih apik.

DHAPTAR KAPUSTAKAN

- Arsyad, Azar. 2007. *Media Pembelajaran*. Jakarta; Raja Grafindo Persada.
- Basir, Udjang. 2013 *Ketrampilan Menulis*. Surabaya; Lembaga Penerbitan Fakultas bahasa dan Seni Universitas Negeri Surabaya.
- Dhanta, Jaya. 2007. *Panduan Lengkap Menggunakan Adobe Flash CS 5*. Surabaya; Indah
- Hadi, Samsul, Dkk. *Buku Siswa Kirtya basa Kanggo SMP/MTs Kelas VII*, Surabaya; Dinas Pendidikan provinsi Jawa Timur.
- Kustadi, Cecep Dkk. 2001. *Media Pembelajaran*. Bogor; Gahlia Indonesia.
- Martini. 2007. *Prosedur dan prinsip-prinsip Statistika*. Surabaya; Unesa Press.
- Munadi. 2008. *Media Pembelajaran*. Ciputat; Gaung Persada Press.
- Padmosoekotjo. 1960. *Ngrengrengan Kasusastra Djawa*. Yogyakarta; Hien Hoo Sing.
- Padmosoekotjo. 1989. *Wewaton panulise Basa Jawa Nganggo Aksara Jawa*. Surabaya; PT Citra jaya Murti
- Purwanto, Eko. 2011. *Pepak Basa Jawi*. Jogjakarta; DivaPress
- Sadiman, Arif S. 2009. *Media Pendidikan: Pengertian, pengembangan dan Pemanfatanya*. Jakarta; PT. Raja Grafindo persada.
- Sudjana, Nana dan Ahmad Rivai. 2001. *Media Pengajaran*. Bandung; Sinar Baru Algasinndo.
- Sukmadinata, Nana Syaodih. 2011. *Metode Penelitian Pendidikan*. Bandung; remaja Rosdakarya.
- Tarigan, Henri Guntur. 1986. *Menulis Sebagai Suatu Ketrampilan Berbahasa*. Bandung; Angkasa.
- Tresno Sukendro Sukarman, 2014. *Widya Basa Jawa Kanggo SMP/MTs Kelas VII*. Surabaya; Erlangga.
- Trianto. 2011. *Mendesain Model Pembelajaran Inovatif-Progresif*. Jakarta; Kencana Prenada Media Group.

**NGUNDHAKAKE KAPRIGELAN NULIS SANDHANGAN
AKSARA JAWA SISWA KELAS VII A MTs NEGERI PARE
KANTHI *MEDIA FLASH***

ARTIKEL

Dening :
MASRUROIN NURKHOTIMAH
13020114114

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAN SASTRA
DAERAH
2016**